

АНАЛІЗ РИЗИКУ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ЧЕРЕЗ БАНКИ УКРАЇНИ

©2019 ГОНЧАРЕНКО І. Г.

УДК 347.73(477)
JEL: G21; G28; O17

Гончаренко І. Г. Аналіз ризику легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, через банки України

Метою статті є вдосконалення інструментарію аналізу ризику пов'язаного з, використанням послуг банків з метою легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Проаналізовано основні напрями наукових досліджень з питань аналізу ризиків відмивання доходів через банківські установи та засоби протидії таким ризикам. Проведений аналіз показав, що більшість запропонованих підходів спрямована на аналіз ризику відмивання коштів на макроекономічному рівні, у тому числі за рахунок аналізу кількості повідомлень про підозрілі фінансові операції, а зміст самих фінансових операцій не завжди береться до уваги. У статті запропоновано як додатковий інструмент аналізу ризику легалізації злочинних доходів застосовувати аналіз показників зарахування та зняття готівкових коштів у банках України. Вибір такого інструменту зумовлений тим, що, по-перше, операції з готівковими коштами мають найвищий ризик легалізації доходів, а отже, потребують поглибленого аналізу, і, по-друге, інформація банків та інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу з питань відмивання коштів є обмеженою для зовнішніх користувачів, тому використати всі критерії ризику відмивання коштів для аналізу операцій неможливо. Проведений аналіз з використанням запропонованого інструментарію дозволив розподілити сукупність діючих в Україні 77 банків на чотири групи за значенням показників асиметрії, ексцесу та варіації розподілу даних. Виявлено та проаналізовано основні особливості зазначених груп банків відповідно до характеристик розподілу обсягу обігу готівки.

Ключові слова: легалізація доходів, протидія відмиванню коштів, фінансовий моніторинг, банк, ризик легалізації.

DOI:

Рис.: 4. Табл.: 2. Бібл.: 16.

Гончаренко Ірина Георгіївна – доктор наук з державного управління, професор, завідувачка кафедри фінансів, Черкаський державний технологічний університет (бул. Шевченка, 460, Черкаси, 18006, Україна)

E-mail: irynahoncharenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6056-943X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/Y-4840-2018/>

УДК 347.73(477)
JEL: G21; G28; O17

Гончаренко И. Г. Анализ риска легализации доходов, полученных преступным путем, через банки Украины

Целью статьи является совершенствование инструментария анализа риска, связанного с использованием услуг банков с целью легализации доходов, полученных преступным путем. Проанализированы основные направления научных исследований по анализу рисков отмывания доходов через банковские учреждения и способы противодействия таким рискам. Проведенный анализ показал, что большинство предложенных подходов нацелено на анализ риска отмывания денег на макроекономическом уровне, в том числе за счет анализа количества сообщений о подозрительных операциях, а содержание самих финансовых операций не всегда принимается во внимание. В статье предложено в качестве дополнительного инструмента анализа риска легализации преступных доходов применять анализ показателей зачисления и снятия наличных средств в банках Украины. Выбор такого инструмента обусловлен тем, что, во-первых, операции с наличными средствами обладают наивысшим риском легализации доходов, и, следовательно, требуют углубленного анализа, и, во-вторых, информация банков и других субъектов первичного финансового мониторинга по вопросам отмывания денег ограничена для внешних пользователей, поэтому использовать все критерии риска для анализа операций невозможно. Проведенный анализ с использованием предложенного инструментария позволил разделить совокупность действующих в Украине 77 банков на четыре группы в соответствии со значениями показателей асимметрии, эксцесса и вариации распределения данных. Выявлены и проанализированы основные особенности определенных групп банков в соответствии с характеристиками распределения объемов оборота наличных.

Ключевые слова: легализация доходов, противодействие отмыванию средств, финансовый мониторинг, банк, риск легализации.

Рис.: 4. Табл.: 2. Библ.: 16.

Гончаренко Ирина Георгиевна – доктор наук по государственному управлению, профессор, заведующая кафедрой финансов, Черкасский государственный технологический университет (бул. Шевченко, 460, Черкассы, 18006, Украина)

E-mail: irynahoncharenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6056-943X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/Y-4840-2018/>

UDC 347.73(477)
JEL: G21; G28; O17

Honcharenko I. H. Analyzing the Risk of Legalization of Proceeds of Crime through Ukrainian Banks

The article is aimed at improving the instrumentarium of risk analysis associated with the use of banks' services in order to legalize the proceeds of crime. The main directions of scientific research on analysis of the risks of money laundering through banking institutions and ways to counter such risks are analyzed. The carried out analysis showed that most of the proposed approaches are aimed at analyzing the risk of money laundering at the macro-economic level, including the analysis of the number of reports about suspicious operations, where the content of the financial operations as such is not always taken into account. The article suggests to use the analysis of the indicators of both debiting and cash withdrawal in Ukrainian banks as an additional instrument for analyzing the risk of legalization of criminal proceeds. The choice of such an instrument is based upon the fact that, first, cash transactions have the highest risk of legalization of income, and therefore require an in-depth analysis, and secondly, information from banks and other primary entities, engaged in the financial monitoring related to the money laundering issues is restricted for external users, so it is not possible to use all risk criteria to analyze transactions. The carried out analysis with use of the proposed instrumentarium allowed to divide the totality of 77 banks operating in Ukraine into four groups in accordance with the values of asymmetry, excess and variation of data distribution indicators. The main features of certain groups of banks in accordance with the distribution of cash turnover are identified and analyzed.

Keywords: legalization of income, countering the money laundering, financial monitoring, bank, risk of legalization.

Fig.: 4. Tabl.: 2. Bibl.: 16.

Honcharenko Iryna H. – D. Sc. (State Administration), Professor, Head of the Department of Finance, Cherkasy State Technological University (460 Shevchenko Blvd., Cherkasy, 18006, Ukraine)

E-mail: irynahoncharenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6056-943X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/Y-4840-2018/>

У сучасних умовах глобалізації економічного простору легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом (ДОЗШ), є загрозою економічній безпеці країни, стабільному функціонуванню та розвитку її економіки. Адаптація протидія легалізації ДОЗШ стає стрижнем державної політики, важливою складовою боротьби зі злочинністю в цілому, бо саме наявність можливостей до відмивання коштів стає мотиватором до скоєння багатьох злочинів. Саме тому питання підвищення ефективності протидії та запобігання відмиванню ДОЗШ набувають сьогодні особливої актуальності в усьому світі та в Україні зокрема.

За даними Державної служби фінансового моніторингу України (ДСФМУ), з початку експлуатації її інформаційно-аналітичної системи отримано та оброблено 37 378 492 повідомлення про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, з них більше 25% – у 2018 р.; загальна сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані із легалізацією ДОЗШ, у 2018 р. досягла 347,4 млрд грн, що складає майже 10% ВВП країни. [7; 8]. Таким чином, враховуючи актуальність теми в умовах зростання обсягів операцій, пов'язаних із легалізацією ДОЗШ, стає можливим сформулювати завдання дослідження, яке полягає в аналізі ризиків відмивання коштів та розробці методів ефективного управління зазначеними ризиками.

Слід зазначити, що розвиток фінансового ринку є банкоорієнтованим: переважна більшість фінансових операцій проходить саме через банки. За 2018 р. більше, ніж 99% повідомлень, взятих на облік ДСФМУ, отримано від банківських установ [7], що робить їх діяльність об'єктом особливої уваги з точки зору протидії легалізації ДОЗШ. З 31 серпня 2016 р. Національний банк України (НБУ) щомісяця надає інформацію про застосовані до банків заходи впливу за порушення ними законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації ДОЗШ. Кількість штрафів та попереджень банків за порушення вимог фінмоніторингу за останні три роки знизилась, проте їх суми значно зросли – від 9,3 млн грн у 2016 р. до 150,1 млн грн у 2018 р. [4].

Значущість проблеми аналізу ризиків та пошуку методів протидії легалізації ДОЗШ із використанням банківської системи України підкреслюється активними науковими розробками в цьому напрямі вітчизняних і зарубіжних учених. Аналіз наукової літератури свідчить, що методичні підходи до аналізу та оцінювання ризику використання банківських послуг з метою відмивання ДОЗШ сконцентровані у двох основних напрямках: оцінювання можливості використання банку для легалізації доходів та оцінювання системи протидії відмиванню коштів у банку (табл. 1).

З аналізу наукових джерел видно, що більшість робіт присвячена оцінюванню систем запобігання та протидії легалізації ДОЗШ, як на макро-, так і на мікрорівні, тобто внутрішнім факторам впливу на про-

цес відмивання коштів. Якщо говорити про зовнішні фактори, які впливають на процес легалізації ДОЗШ, то більшість робіт присвячена аналізу та ідентифікації клієнта і фінансової операції, що ним проводиться. При цьому, як зазначають автори статті [13], якісно оцінити ефективність тих чи інших систем протидії легалізації ДОЗШ не є можливим без наявності достатньо достовірних даних щодо загального обсягу фінансових операцій з відмивання коштів. Отже, зважаючи на недостатню розробленість методичних підходів з оцінювання загрози відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, метою статті є аналіз ризику відмивання злочинних доходів із використанням послуг банків України.

У роботі [14] підкреслено значні труднощі щодо впровадження заходів з протидії відмиванню ДОЗШ у країнах з переважанням готівкового обігу. Слід зазначити, що згідно з дослідженнями Moneyval [10], в Україні висока частка готівки в обігу також є одним із факторів підвищення ризику легалізації злочинних доходів. Банківські установи, які надають, наприклад, доступ до міжнародної платіжної системи, є одними з ключових фінансових інституцій, які включаються в ланцюг легалізації ДОЗШ на етапі конвертації готівки в безготівкові кошти та у зворотному напрямі. Зважаючи на це, важливим є аналіз ризику відмивання коштів, пов'язаного з готівкою, із використанням банків України.

Аналіз зазначеного ризику пропонується здійснювати на основі методів описової статистики обороту готівки в банках України по місяцях за період з 01.09.2017 р. по 01.06.2019 р. [5]. Загальна кількість записів, використана для аналізу, склала 1778. Найбільші готівкові обороти мають два державні банки: ПАТ «ПРИВАТБАНК» та АТ «ОЩАДБАНК». Зважаючи на це, доцільно аналізувати їх окремо. Окрім того, банки ПАТ «Дойче Банк ДБУ» та ПАТ КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА» мають дуже незначні обороти за іноземною валютою та кредитом національної валюти, а за дебетом національної валюти не мають оборотів взагалі, тому для коректності проведення узагальненого аналізу їх не слід включати до вибірки. На рис. 1 і рис. 2 наведено розподіл оборотів із зарахування та зняття готівкової національної та іноземної валюти в касах банків у цілому по Україні за аналізований період, за винятком ПАТ «ПРИВАТБАНК», АТ «ОЩАДБАНК», ПАТ «Дойче Банк ДБУ» та ПАТ КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА». З рис. 1 видно, що 90% оборотів банків України в національній валюті не перевищують 15 млрд грн на місяць, при цьому 50% не перевищують 800 млн грн.

Дані рис. 2 свідчать, що 75% оборотів банків в іноземній валюті в еквіваленті складають від 0,88 до 1,76 млрд грн на місяць, а 90% оборотів не перевищує 3,5 млрд грн на місяць.

Методичні підходи щодо аналізу та оцінювання ризику використання банківських послуг з метою відмивання ДОЗШ

Автор(-и), джерело	Науковий підхід
В. С. Пономаренко, О. М. Колодізев, О. В. Лебідь, О. І. Вейц [6]	Методичний підхід до оцінювання системи запобігання та протидії відмиванню ДОЗШ на основі бальної інтегральної оцінки. Інтегральний показник складається з інтегральних оцінок факторів, зважених на коефіцієнт значимості. Своєю чергою, кожен із факторів оцінюється за параметрами Звіту банку з питань управління ризиками у сфері фінансового моніторингу
І. М. Чмутава, Є. О. Ткачова [9]	Як індикатор вразливості банку до використання його послуг з метою відмивання ДОЗШ запропоновано показник фінансової стійкості та рівень операційного ризику банку
N. M. Vnukova, Zh. O. Andriichenko, D. D. Hontar [16]	Запропоновано впровадження ризик-орієнтованого підходу на макроекономічному рівні, уніфікацію та централізацію систем протидії відмиванню коштів, удосконалення регулятивного впливу
І. В. Журавльова [3]	Проаналізовано сутність та зміст фінансового моніторингу, сформульовано принципи його організації
О. О. Глущенко, І. Б. Семенен [1, с. 176–177, 220–230]	Ризик використання банків з метою легалізації ДОЗШ розглядається як імовірність виявлення чи невиявлення фінансової операції, яка потенційно може бути пов'язана з відмиванням злочинних доходів і, в перспективі, може негативно впливати на фінансове становище банківської установи. Серед методичних підходів до аналізу здійснення фінансового моніторингу в банках пропонується статистичний аналіз рядів розподілу надання повідомлень банківськими установами до ДСФМУ
О. О. Глущенко [2]	Запропоновано як допоміжну НОР використовувати аналіз рядів розподілу щільності ймовірностей успішного здійснення фінансових операцій з відмивання доходів, оцінених за бальною шкалою
О. V. Lebid, І. M. Chmutova, O. V. Zuieva, O. I. Veits [12]	Запропоновано для вимірювання ризику використання послуг банку для легалізації сумнівних доходів використовувати матричний підхід, який враховує інтегральне оцінювання системи запобігання та протидії легалізації доходів банку та волатильність обсягів залишків на рахунках клієнтів
F. Timm, A. Zasada, F. Thiede [15]	Розроблена базова модель системи протидії відмиванню ДОЗШ, основана на ідентифікації та аналізі клієнта банку
J. Ferwerda, E. R. Kleemans [11]	Запропоновано методичний підхід до оцінювання ризику відмивання коштів за різними секторами економіки на основі інтегрального показника, побудованого за даними звітів державних структур і рейтингових і аналітичних компаній

Рис. 1. Обсяги зарахування та зняття готівкової національної валюти в банках України за період з 01.09.2017 р. по 01.06.2019 р.

Обидві діаграми розподілу (див. рис. 1, рис. 2) мають виражену правосторонню асиметрію та ексцес, що дає можливість у цілому характеризувати процеси залучення та зняття готівки в більшості банків як прогнозовані. Проте довгий правий «хвіст» розподі-

лу вказує на наявність рідких, але значних за обсягом оборотів готівки як у національній, так і в іноземній валюті, які можуть включати сумнівні операції, не характерні для постійної діяльності банків.

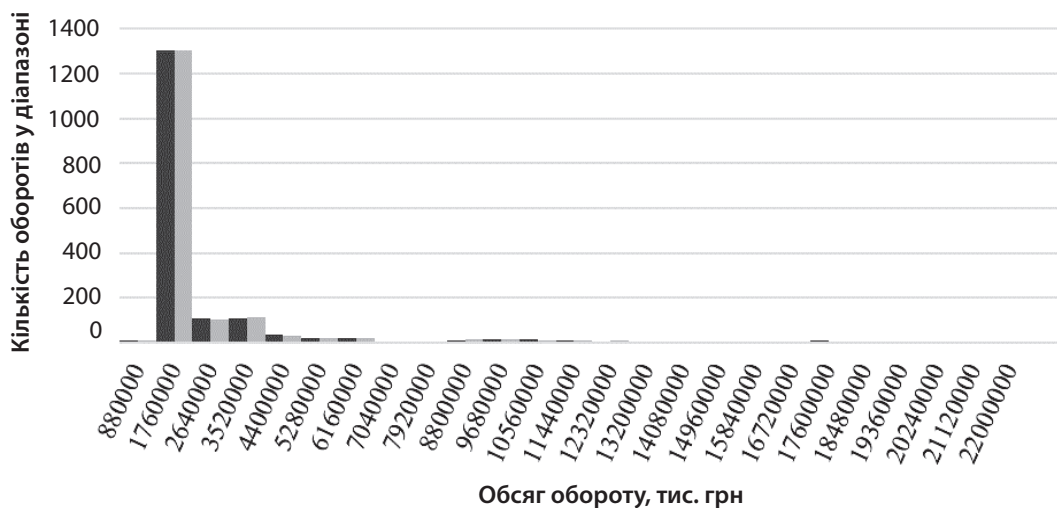

Рис. 2. Обсяги зарахування та зняття готівкової іноземної валюти в банках України за період з 01.09.2017 р. по 01.06.2019 р.

З метою визначення наявності нехарактерних для банків обсягів зарахування та зняття готівки проведено аналіз базових статистичних характеристик розподілу оборотів готівки за кожним з банків за досліджуваний період: коефіцієнт ексцесу, коефіцієнт асиметрії та коефіцієнт варіації. Для зручності відображення результатів банки згруповано за даними показників (табл. 2).

У табл. 2 банки України згруповані у 4 групи за знаком коефіцієнтів асиметрії та ексцесу, а також для кожної групи розраховано середній коефіцієнт варіації. З точки зору аналізу рядів розподілу найбільш нестабільною є діяльність банків першої групи – від’ємний коефіцієнт асиметрії вказує на переважання оборотів, більших за обсягом, ніж середнє значення для банку, а від’ємний коефіцієнт ексцесу говорить про більшу диференціацію за обсягами, ніж при нормальному розподілі. Для всіх банків з цієї групи, окрім АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК» та АТ «Райффайзен Банк Аваль», коефіцієнт варіації склав більше за 10%. До 7 з 10 банків цієї групи Національний банк України застосовував ті чи інші заходи впливу за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу. Найбільш виражена нерівномірність обсягів зарахування та зняття готівки в АТ «ВЕРНУМ БАНК»: коефіцієнт асиметрії – 0,36, ексцесу – 1,0, варіації – 0,56. У грудні 2017 р. до АТ «ВЕРНУМ БАНК» було застосовано заходи впливу за виявлені ознаки ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу, а у травні 2019 р. банк припинив свою діяльність.

Розподіл оборотів другої групи банків також характеризується лівосторонньою асиметрією, проте позитивним значенням коефіцієнта ексцесу, що говорить про те, що більшість оборотів більші за обсягом за середнє значення, але вони незначно відрізняються за обсягом. Такий розподіл більшою мірою свідчить про наявність періодів із незначними обсягами зарахування та зняття готівкових коштів в банку, що

вплинуло на середнє значення. Середнє значення коефіцієнта варіації для цієї групи банків найнижче, найбільш високе значення в АТ «БАНК 34» – 0,4, яке пояснюється невисокими обсягами готівкового обороту до кінця 2017 р.

Третя група (див. табл. 2) містить найбільшу кількість банків, розподіл готівкових оборотів яких характеризується правосторонньою асиметрією – обсяг зарахувань і зняття готівки для більшості періодів менший за середнє значення. Від’ємне значення коефіцієнта ексцесу вказує на диференціацію обсягів зарахування та зняття готівки за періодами. Додатковою ознакою ризику для цієї групи банків є коефіцієнт варіації, який для половини банків групи перевищує 25% і є найвищим в АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК». Для банків цієї групи з високим коефіцієнтом варіації важливим є аналіз динаміки оборотів готівки – чи спричинені відхилення зростанням банку і є прогнозованими, або є випадковими. Для прикладу на рис. 3 наведено динаміку оборотів АТ «РВС БАНК», АТ «ІНГ Банк Україна».

З рис. 3 видно, що, незважаючи на те, що АТ «РВС БАНК» та АТ «ІНГ Банк Україна» належать до однієї групи за характеристиками ряду розподілу обсягів зарахування та зняття готівки, в АТ «РВС БАНК» спостерігається поступове зростання обсягів готівки, що може бути пов’язане зі зростанням банку, у той час як в АТ «ІНГ Банк Україна» має місце різке збільшення обсягів оборотів готівки в певні періоди, яке потребує додаткової уваги з точки зору дотримання законодавства з фінансового моніторингу.

Показники асиметрії та ексцесу розподілу готівкових оборотів для четвертої групи банків (див. табл. 2) є додатними. Це говорить, що банки в цій групі зазвичай мають менші за обсягом обороти, ніж середнє значення, і ці обороти є приблизно однаковими за обсягом, що робить їх прогнозованими. Важливими показниками ризику для банків цієї групи є коефі-

Характеристика груп банків за показниками розподілу обсягів зарахування та зняття готівкових коштів у національній валюті з 01.09.2017 р. по 01.06.2019 р.

Назва банків	Коефіцієнт (середнє значення)		
	асиметрії	ексцесу	варіації
АТ «ВЕРНУМ БАНК», АТ «КІБ», ПАТ «БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩ.», АТ «УКРБУДІН-ВЕСТБАНК», АТ АКБ «АРКАДА», АТ «Ідея Банк», АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», ПАТ «БАНК ВОСТОК», АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК», АТ «Райффайзен Банк Аваль»	-0,20	-0,65	0,23
АТ «БАНК 34», АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК», АТ «АЛЬФА-БАНК», АТ «КБ «ГЛОБУС», ПАТ «ВіЕс Банк»	-0,75	+1,46	0,20
АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК», АТ «РВС БАНК», АТ «ІНГ Банк Україна», АТ «УБРР», ПАТ «БАНК «ЮНІСОН», АТ АКБ «Львів», АТ «КБ «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ», АТ «МОТОР-БАНК», АТ «АБ «РАДАБАНК», АТ «АЛЬТБАНК», ПуАТ «КБ «АКОРД-БАНК», АТ «БАНК СІЧ», АТ «КРИСТАЛБАНК», АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК», АТ «БАНК АЛЬЯНС» ПАТ «СКАЙ БАНК», АТ «ПУМБ», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», АТ «БАНК ФОРВАРД», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «БАНК «ГРАНТ», ПАТ «А-БАНК», АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ», ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ», АТ «ТАСКОМБАНК», АБ «Південний», АТ «МетаБанк», АТ «МІБ», АТ «ПРАВЕКС БАНК», АТ «ОТП БАНК», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «ПІРЕУС БАНК МКБ», АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК», АТ «СБЕРБАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АТ «УКРЕКСІМБАНК»	+0,33	-0,87	0,29
АТ «АЛЬПАРІ БАНК», АТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК», АТ «ЄПБ», АТ «Місто Банк», АТ «АП БАНК», АТ «БАНК «ПОРТАЛ», АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК», ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ», АТ КБ «Центр», АТ «СІТБАНК», АТ «ВТБ БАНК», ПАТ «БТА Банк», АТ «АКБ «КОНКОРД», АТ «БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ», ПАТ «ОКСІ БАНК», АТ «АСВІО БАНК», АТ «АЙБОКС БАНК», АТ «ЮНЕКС БАНК», АТ «УКРСОЦ-БАНК», ПАТ «Полікомбанк», АТ «ОЩАДБАНК», ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «Полтава-банк», АТ «КОМІНВЕСТБАНК», ПАТ «МТБ Банк», АТ «УКРСИББАНК»	+1,25	+2,05	0,48

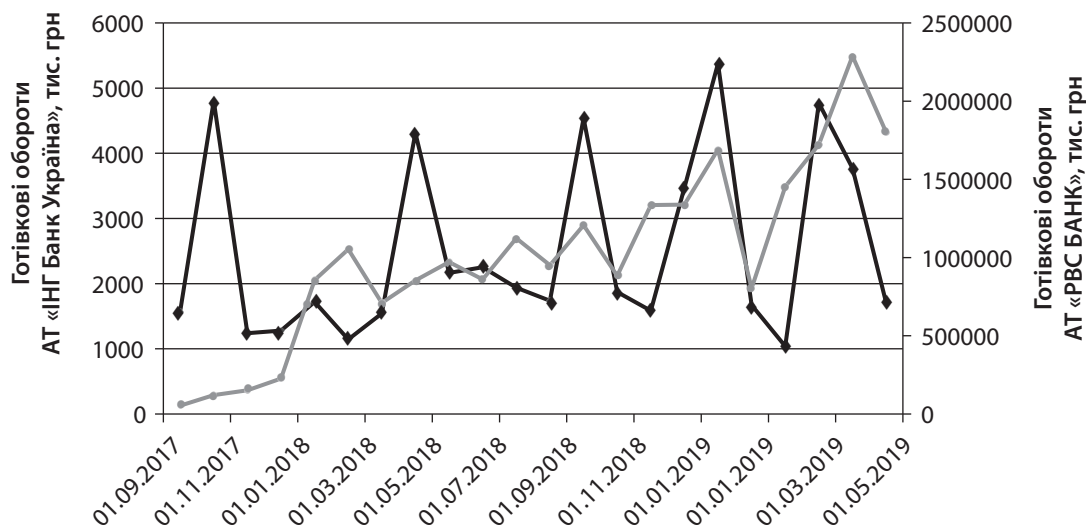

Рис. 3. Динаміка готівкових оборотів АТ «РВС БАНК» (сірим кольором) та АТ «ІНГ Банк Україна» (чорним кольором) за період з 01.09.2017 р. по 01.06.2019 р.

цієнт варіації та довжина правого «хвоста» розподілу – високий коефіцієнт варіації може свідчити про наявність значних за обсягом готівкових оборотів, не характерних для діяльності банку. На рис. 4 представлено динаміку готівкових оборотів АТ «АЛЬПАРІ БАНК» за досліджуваний період.

Дані рис. 4 свідчать, що за період з квітня по червень 2019 р. готівкові обороти в банку зросли більше,

ніж у 50 разів. При цьому у квітні 2019 р. НБУ застосував до АТ «АЛЬПАРІ БАНК» захід впливу у вигляді штрафу за здійснення ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу в період з 02.02.2018 р. до 25.05.2018 р. У такій ситуації важливим є аналіз регулюючими органами причин різкого зростання готівкового обороту в банку.

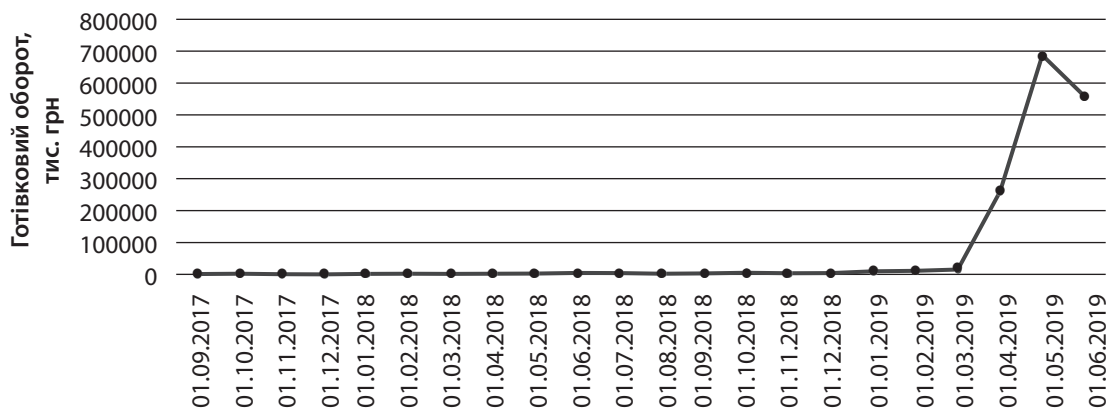

Рис. 4. Динаміка готівкових оборотів АТ «АЛЬПАРИ БАНК» за період з 01.09.2017 р. по 01.06.2019 р.

ВИСНОВКИ

Таким чином, питання аналізу ризику використання послуг банків з метою легалізації ДОЗШ залишається дуже актуальним у сучасних умовах. Наукові роботи, присвячені цій проблемі, торкаються питань ризик-орієнтованого підходу, ідентифікації та аналізу клієнта, аналізу фінансової операції, ефективності систем протидії легалізації злочинних доходів у банку.

Зважаючи на те, що значні ризики у сфері фінансового моніторингу в Україні пов'язані із використанням готівки, як один із методів аналізу ризику використання банківських послуг з метою відмивання ДОЗШ запропоновано аналіз характеристик рядів розподілу обсягів оборотів із зарахування та зняття готівки в банках України.

За знаками коефіцієнтів асиметрії та ексцесу ряду розподілу досліджувані банки розділено на 4 групи. До першої групи потрапили банки із від'ємними значеннями коефіцієнтів – готівкові обороти в даній групі банків є нестабільними та погано прогнозованими, що вказує на необхідність приділяти більше уваги дотриманню ними законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Друга група банків характеризується найнижчим середнім значенням коефіцієнта варіації, а отже, і нижчим рівнем ризику. Від'ємний коефіцієнт асиметрії для даної групи в більшості випадків пояснюється зростаючою або спадною динамікою готівкових оборотів.

Третя група банків із додатним коефіцієнтом асиметрії та від'ємним коефіцієнтом ексцесу містить як банки із нечітко вираженим зростанням або скороченням оборотів, так і банки із різкими змінами в обсягах зарахування та зняття готівки, виявити які можна за допомогою аналізу динаміки оборотів.

У четвертій групі важливим показником є коефіцієнт варіації, високе значення якого може свідчити про нехарактерне для банку зростання обсягів готівки, яке потребує додаткової уваги з боку регулюючих органів.

Отже, запропонований аналіз обсягів оборотів із зарахування та зняття готівки в банках України може стати додатковим інструментом при аналізі ризику використання банківських послуг у процесі легалізації ДОЗШ. Серед перспектив подальших досліджень – розробка методичного підходу до аналізу та кількісного статистичного оцінювання можливих обсягів проведення фінансових операцій з відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, із використанням послуг банків України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Глуценко О. О., Семеген І. Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Р. А. Слав'юка. Київ: УБС НБУ, 2014. 386 с.
2. Глуценко О. Мікро- та макрорівневі аспекти національної оцінки ризиків: антилегалізаційний контекст // Збірка матеріалів спільного міжнародного семінару ОБСЄ та Держфінмоніторингу на тему «Впровадження національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму як елементу державної політики детінізації економіки України». Київ, 2014. С. 41–66. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160425/seminar.pdf
3. Журавлева І. В. Проблеми формування національної системи фінансового моніторингу. *Бізнес Інформ*. 2010. № 1. С. 99–103.
4. Заходи впливу / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=1103935
5. Оборотно-сальдовий баланс банків // Показники банківської системи. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
6. Пономаренко В. С., Колодізєв О. М., Лебідь О. В., Вейц О. І. Оцінювання системи запобігання та протидії легалізації сумнівних доходів клієнтів банку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Том 3. № 26. С. 17–28.
7. Річний звіт Держфінмоніторингу за 2018 рік // Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=581&art_id=31191&lang=uk

8. Типологічне дослідження «Ризики використан-ня готівки» // Державна служба фінансового моніторингу України. 2017. URL: http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/04/180410_1446_book_ua_topology_sfs.pdf

9. Чмутова І. М., Ткачова Є. О. Фінансова стійкість банку як індикатор ризику відмивання коштів та фінансування тероризму. *Економіка і суспільство*. 2018. № 14. С. 867–875. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/14_ukr/125.pdf

10. Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Ukraine / Fifth Round Mutual Evaluation Report. 2017. No. 20. 219 p. URL: <https://rm.coe.int/fifth-round-mutual-evaluation-report-on-ukraine/1680782396>

11. Ferwerda J., Kleemans E. R. Estimating Money Laundering Risks: An Application to Business Sectors in the Netherlands. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2019. Vol. 25. Issue 1. P. 45–62. URL: <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9391-4>

12. Lebid O. V., Chmutova I. M., Zuieva O. V., Veits O. I. Risk Assessment of The Bank's Involvement to Legalization of Questionable Income Considering the Influence of FinTech Innovations Implementation. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 2. С. 232–246. DOI: 10.21272/mmi.2018.2-19

13. Levi M., Reuter P., Halliday T. Can the AML system be evaluated without better data? *Crime, Law and Social Change*. 2018. Vol. 69. Issue 2. P. 307–328. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10611-017-9757-4>

14. Passas N. Financial intermediaries – Anti-money laundering allies in cash-based societies? / Chr. Michelsen Institute, 2015. Issue U4. 30 p.

15. Timm F., Zasada A., Thiede F. Building a Reference Model for Anti-Money Laundering in the Financial Sector // CEUR Workshop Proceedings. 2016. 10 p. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-1670/paper-31.pdf>

16. Vnukova N. M., Andriichenko Zh. O., Hontar D. D. The Conceptual Framework for the Formation of a Risk-Based System for Combating Money Laundering, Terrorist Financing, and the Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction. *Проблеми економіки*. 2018. № 4. С. 201–215.

REFERENCES

“Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Ukraine”. Fifth Round Mutual Evaluation Report. 2017. <https://rm.coe.int/fifth-round-mutual-evaluation-report-on-ukraine/1680782396>

Chmutova, I. M., and Tkachova, Ye. O. “Finansova stiikest банку yak indyikator ryzyku vidmyvannia koshtiv ta finansuvannia teroryzmu” [Bank financial sustainability as an indicator of risk of money laundering and terrorist financing]. *Економіка і суспільство*. 2018. http://economyandsociety.in.ua/journal/14_ukr/125.pdf

Ferwerda, J., and Kleemans, E. R. “Estimating Money Laundering Risks: An Application to Business Sectors in the Netherlands”. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2019. <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9391-4>

Hlushchenko, O. “Mikro- ta makrorivnevi aspekty natsionalnoi otsinky ryzykiv: antylehalizatsiinyi kontekst” [Micro- and macro-level aspects of national risk assessment: an anti-legal context]. *Vprovadzhennia natsionalnoi otsinky ryzykiv vidmyvannia koshtiv ta finansuvannia teroryzmu yak elementu derzhavnoi polityky detinizatsii ekonomiky Ukrainy*. 2014. http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160425/seminar.pdf

Hlushchenko, O. O., and Semehen, I. B. *Antylehalizatsiinyi finansovyi monitorynh: ryzyk-orientovanyi pidkhid* [Anti-organizational financial monitoring: a risk-oriented approach]. Kyiv: UBS NBU, 2014.

Lebid, O. V. et al. “Risk Assessment of The Bank's Involvement to Legalization of Questionable Income Considering the Influence of FinTech Innovations Implementation”. *Marketynh i menezhment innovatsii*, no. 2 (2018): 232-246. DOI: 10.21272/mmi.2018.2-19

Levi, M., Reuter, P., and Halliday, T. “Can the AML system be evaluated without better data?” *Crime, Law and Social Change*. 2018. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10611-017-9757-4>

“Oborotno-saldovyi balans bankiv” [Balance sheets of banks]. *Pokaznyky bankivskoi systemy*. Natsionalnyi bank Ukrainy. https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

Passas, N. *Financial intermediaries – Anti-money laundering allies in cash-based societies?*, issue U4. Chr. Michelsen Institute, 2015.

Ponomarenko, V. S. et al. “Otsiniuvannia systemy zapobihannia ta protyidii lehalizatsii sumnivnykh dokhodiv kliientiv банку” [Assessment of the system of preventing and counteracting the legalization of doubtful income of bank clients]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, vol. 3, no. 26 (2018): 17-28.

“Richnyi zvit Derzhfinmonitorynhu za 2018 rik” [SCFM Annual Report 2018]. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrainy. http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=581&art_id=31191&lang=uk

“Typolohichne doslidzhennia «Ryzyky vykorystannia hotivky»” [A typological study of “Cash Risks”]. *Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy*. 2017. http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/04/180410_1446_book_ua_topology_sfs.pdf

Timm, F., Zasada, A., and Thiede, F. “Building a Reference Model for Anti-Money Laundering in the Financial Sector”. *CEUR Workshop Proceedings*. 2016. <http://ceur-ws.org/Vol-1670/paper-31.pdf>

Vnukova, N. M., Andriichenko, Zh. O., and Hontar, D. D. “The Conceptual Framework for the Formation of a Risk-Based System for Combating Money Laundering, Terrorist Financing, and the Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction”. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2018): 201-215.

“Zakhody vplyvu” [Sanctions]. Natsionalnyi bank Ukrainy. https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=1103935

Zhuravleva, I. V. “Problemy formirovaniya natsionalnoy systemy finansovogo monitoringa” [Problems of forming a national financial monitoring system]. *Biznes Inform*, no. 1 (2010): 99-103.